

ТЕКСТОТВІРНІ ФУНКЦІЇ СИНОНІМІВ

З.П. Овчаренко

старший викладач

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Однією з актуальних проблем у загальній теорії лінгвістики тексту є всебічне вивчення засобів мови, які сприяють становленню тексту як цілісної системи взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів [3, с. 114; 4]. Важливу роль у такому становленні відіграє мовна синонімія. Остання виконує дуже важливу текстотвірну функцію, сприяючи дискурсивній, смисловій та структурній цілісності текстового матеріалу. Мовні синоніми виступають у ролі ключових концептів і служать способом об'єднання синтагм тексту у єдине смислове ціле, сприяють створенню логічно-тематичної прогресії тексту.

Крім того, констатуючою ознакою тексту вважається його зв'язність, тобто властивість об'єднувати складові одиниці у єдине смислове ціле за рахунок повторення семантично близьких понять, які утворюють його смислову структуру [2, с. 61-66; 1, с. 38]. До числа таких семантично близьких понять також відносимо мовні синоніми.

Поруч з цим, синонімічні елементи мови виконують низку стилістичних функцій, адже використовуються у тексті для найменування одного і того ж денотата – особи, предмета, дії, що дозволяє уникнути прямих повторів та надмірної тавтології.

Проведений компонентний аналіз мовних синонімів дозволяє виділити наступні синонімічні групи, що можуть функціонувати у тексті:

1. Синонімічні одиниці, що характеризуються певними семантичними відмінностями, однак останні нівелюються ідейно-тематичним наповненням текстового матеріалу;

2. Синонімічні одиниці, що характеризуються певними семантичними відмінностями, які актуалізуються ідейно-тематичним наповненням текстового матеріалу;

3. Синонімічні одиниці з подібними функціонально-семантичними характеристиками, які зберігаються незалежно від ідейно-тематичного наповнення текстового матеріалу.

Встановлюємо, що до першої групи синонімів належать, як правило, іменники, які позначають один і той же денотат. Спостерігаємо, що у тексті семантичний обсяг синонімів-іменників досить часто нівелюється і вони наближаються до статусу абсолютних синонімів, причому один з корелятивів синонімічної пари замінюється прямим повтором чи займенником, що не порушує смислового змісту тексту. У цю ж групу синонімічних елементів мови також входять дієслова, які позначають фізичну дію людей. Нейтралізація семантичних ознак синонімів-дієслів залежить від їх порядку слідування у тексті: у препозиції вживається дієслово з конкретним позначенням певної дії, у постпозиції – дієслова з найбільш загальними позначеннями

цієї ж дії. Доходимо висновку, що синоніми цієї групи виконують роль носіїв нової, додаткової інформації. З цього погляду, вони можуть вважатися факультативними елементами тексту.

До другої групи мовних синонімів належать дієслова, які позначають дію фізичного сприйняття, а також дієслова, пов'язані з процесом руху та психофізичним станом людини. На збереження семантичних відмінностей між ними впливає порядок їх розташування. У початковій позиції тексту вживається дієслово з більш загальним позначенням певної дії, у кінцевій позиції – дієслово з конкретним найменуванням цієї ж дії. Дані мовні одиниці співвідносяться між собою як загальне та конкретне. У тексті семантичні відмінності між ними зберігаються. Синоніми другої групи повністю реалізують потенції текстотвірної функції. Поруч з цим, вони виконують тексторозвиваючу функцію, яка сприяє передачі додаткової інформації, забезпечуючи тим самим тематичну прогресію тексту. Вживання дієслова у кінцевій позиції тексту приносить додаткову інформацію у його смисловий зміст.

Третю групу мовних синонімів можна розподілити на дві підгрупи. До першої підгрупи належать синоніми-дієслова, які є абсолютними в усіх своїх значеннях. До другої підгрупи відносяться синоніми-дієслова, які є абсолютними синонімами лише в одному зі своїх значень. Синоніми третьої групи, як і першої, виконують текстотвірну функцію, яка сприяє об'єднанню речень в єдине смислове ціле. Вони не є носіями додаткової інформації. Остання забезпечується через взаємодію мовних синонімів зі словами контекстуального оточення.

Виходячи з вищезазначеного, можемо зробити висновок про те, що синонімія сприяє реалізації наступних граматичних категорій тексту:

- 1) зв'язності (мовні синоніми всіх трьох груп);
- 2) інформативності (мовні синоніми другої групи, між якими у тексті зберігаються семантичні відмінності).

Література:

1. Александров П.С. О понятии синонима / П.С. Александров // Лексическая синонимия. – М.: Наука, 1967. – 3. – С.38-42.
2. Гак В.Г. О семантической организации текста / В.Г. Гак // Лингвистика текста. – М.: МГПИИЯ, 1974 – Ч.1. – С.61-66.
3. Медведева С.Ю. Семантическая эквивалентность единиц, обусловленная структурой текста / С.Ю. Медведева // Аспекты общей и частной лингвистической теории текста. – М.: Наука, 1982. – 17. – С.113-121.
4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844 с.

